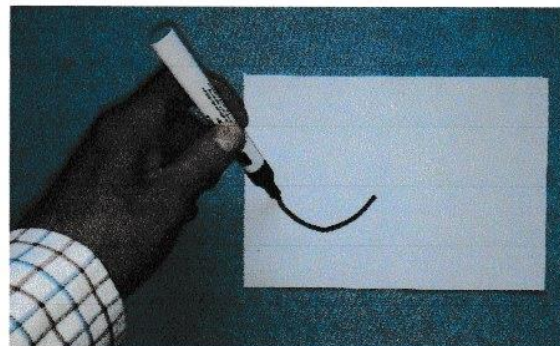

In beweging...

Een 3^e voertaal

Dit experiment ontstond na de 5^e Luisterplekavond en mijn bezoek aan een beeldtuin. De Luisterplek is een maandelijks ontmoetingsmogelijkheid bij ons thuis. Je kunt er met nieuwe mensen contact leggen, *ook als je gehoor niet optimaal is*. Zo'n avond heeft de sfeer van een vroegere soos, maar dan zonder lid te zijn. Je valt binnen en vertrekt wanneer je wilt, hoeft je niet vooraf op te geven, er zijn geen kosten aan verbonden en naderhand zit je nergens aan vast. In onze woonkamer, Jannies atelier, onze gesprekskamer - plus zomers uiteraard ook in de tuin - kun je omgaan met anderen die er op dat moment zijn.

De crux zit 'm in de hierboven gecursiveerde woorden. Want de gehoorschade van jezelf (of bij een familielid) is bepalend bij elke bezoeker. En juist dát zorgt steeds voor verrassingen. De variatie binnen het gezelschap blijkt uiterst geschakeerd! Sowieso verschilt de opkomst van avond tot avond, dus is het van te voren voor mij de sport elke keer een verrassende invalshoek te bedenken. Dat is voor het ene, gezamenlijke moment om acht uur. Dan is er de kennismakingsronde, waarbij ieder die er is even aan bod komt. In dat speelse kennismakingskwartier wordt zichtbaar in welke wereld iemand zich thuis voelt. Ik schets even de beide uitersten.

Bij de drie doof geboren volwassenen die tot nu toe bij ons aanwipten merkte ik dat Nederlandse Gebarentaal hun moedertaal is. Al probeerde ieder van hen in de kindertijd zich het gesproken Nederlands wel als tweede taal eigen te maken. Maar met veel moeite en nogal wisselend resultaat. Logisch, doof zijn is écht anders. Een kind dat in gebaren leert communiceren denkt meer in beelden dan in woorden. Dan betrek je je hele lichaam in het contact met anderen. Met mimiek en beweging druk je uit wat je wilt zeggen. In gebarentaal worden niet met spreekwoorden of abstracte begrippen gewerkt. De omgang met anderen is bijzonder concreet en direct.

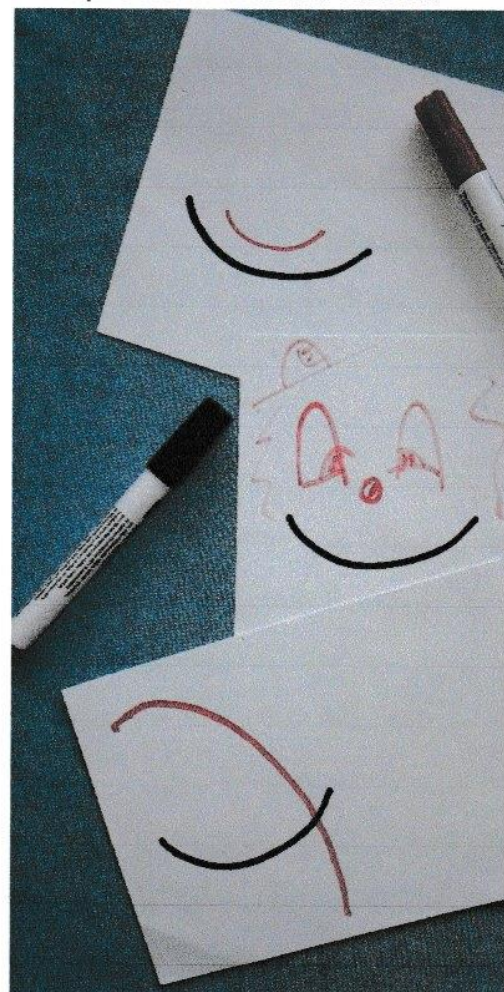
Het andere uiterste werd gevormd door drie volwassenen met een uitstekend gehoor, die niks met gebarentaal hebben. Zij waren één keer aanwezig vanwege een slechthorende vriendin of familielid. Voor hen is het een verrassing te ontdekken, dat totale doofheid een heel eigen manier van leven blijkt te zijn. Iemand die doof geboren wordt - d.w.z. 2 op 1000 mensen - ervaart dat zelf niet als een handicap. Gebaren imiterend vindt dat kind zijn weg wel. Doof zijn wordt zijn identiteit. Zijn ouders, die vaak zelf wél horen, beslissen of hun kind met gebarentaal wordt opgevoed. Maar ze kunnen ook besluiten om met een cochleair implantaat het gehoorprobleem te 'repareren', omdat voor hen het deelnemen van hun kind aan de horende wereld doorslaggevend is.

De opzet van een experimentje

Na de 5e Luisterplek vroeg ik me af: 'Het hele spectrum van Doof tot perfect horend is aanwezig. Komt ieder dan wel genoeg uit de verf? Als goed horen en vlot spreken de een sinds jaar en dag op het lijf geschreven is, terwijl een ander zijn leven lang volledig vaart op gebaren... is er dan een andere, gezamenlijke voertaal?' Opeens had ik het! Dus stelde ik de volgende avond voor: "Stel dat we deze keer niet pratend of gebarend ons gesprek beginnen, maar op een nieuwe manier op elkaar inspelen. Hoe? Tekenend. Hier heb je een viltstift. Als ik begin met dit lijntje te trekken, hoe ga jij dan verder?"

Het is duidelijk: datzelfde openingsboogje leidde tot zeer verschillende resultaten. Minstens zo divers als de personen, die het tekenden en die ik in de loop van de tijd steeds beter leer kennen. Van boven naar beneden zie je hiernaast de schetsen van...

- ... de vrouw, die ik in het voorjaar van 1970 voor het eerst zag, die bijzonder gehoorsensitief is, maar nu omwille van mij haar spreken leert ondersteunen met gebaren. Mijn echtgenote dus
- ... de doof geboren vrouw, die ik vorig jaar op 19 september in Ede leerde kennen. Als 40-plusser heeft ze 13 jaar geleden gekozen voor een cochleair implantaat. Zij spijktert mijn nogal beperkte vaardigheid met gebarentaal geregeld bij.
- ... de man uit Barneveld die mij op 9 februari opzocht. Hij is drager van een BAHA (Bone Anchored Hearing Aid) en kent geen gebarentaal.

Conclusie: zoveel hoofden, zoveel zinnen? Ja. Ook de tekeningen van zes andere Luisterplekbezoekers tonen hoe volstrekt eigen iedereen reageert. Elke keer hetzelfde boogje, negen verschillende schetsjes. Daar hoopte ik ook op. Want, met een vertaalslag zegt dit: ook als je in een ontmoeting precies dezelfde beginzin gebruikt, dan beluistert ieder er toch iets anders in. Zo ontwikkelt zich als vanzelf een 1-op-1-gesprek. En daar zijn deze avonden voor. Horen is dan wel het lichamelijke probleem, voor luisteren geldt dat niet. Er gaat gewoon niks boven begrijpen en begrepen worden. Daarom dit logo van de Luisterplek. Maar die avond kwamen we aan twee dingen niet toe. Het kunstwerk van Hubert Zeeman, dat me trof in de beeldentuin, was niet ter sprake gekomen. Bovendien hadden we niet met elkaar een soort voor-vraag uitgediept: "Wat wil je eigenlijk bereiken met een gesprek? Waar hoop je op?"

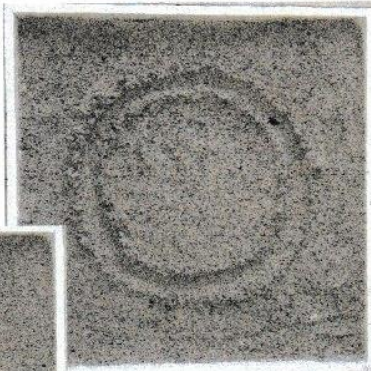

Daarmee verder op de 7^e avond

Dus begon ik op 11 oktober met de vraag: "Wanneer ervaar jij de conversatie met iemand anders als echt bevredigend?" In de uitwisseling vielen woorden als: gelijkwaardig contact, oprechte aandacht voor elkaar, wisselwerking. De BAHA-dragende man zei: "Ik zoek vooral verbinding." Dat was voor mij het moment om een minizandbak op de salontafel te zetten met het voorstel: "Als ik nou dit teken, hoe zou jij dit 'gesprek met mij' dan nu vervolgen?" Zonder aarzelen maakte hij er direct dit van:

Mooi! Inderdaad, dit oogt als maximaal verbonden zijn.

Ook Jannie kwam nu met een ander idee. Mijn boogje zette haar op het spoor van deze emoticon-in-woording:

In het gesprek dat erop volgde haakte ik aan bij zijn opmerking over verbinding. Want juist dát had mij eerder ook zo geraakt in Huberts beeld. Ik had zijn kinetisch kunstwerk even

gefilmd (<https://youtube.com/shorts/Hqn9Ei2cAZk>) en zette nu de t.v. ervoor aan. Die 54 seconden kijktijd vat mijn ideaal van bevredigend converseren het beste samen. Een goed gesprek verrast, is dynamisch, wederkerig en toont steeds nieuwe gezichtspunten. De titel van zijn beeld is wat dat betreft ook een schot in de roos: *All in one*.

En nu verder met Zeldins voorzetjes?

De vondst om via tekenen een gesprek te starten en dat sprekend en/of gebarend te vervolgen deed mij terug denken aan Theodore Zeldin. Deze historicus hield jaren geleden voor de BBC korte radiolezingen en bundelde die in zijn boekje *Conversation*. Hij legt uit welk type gesprekken de mensen in het verleden heeft gecharmeerd en waarom converseren tegenwoordig anders gaat. Uit het voorwoord komt dit citaat: '*Conversatie is onder andere een spel van gedachtelezen en een puzzel. We moeten voortdurend raden waarom de ander de woorden zegt die hij of zij uitspreekt. We weten nooit zeker wanneer woorden met elkaar zullen gaan dansen, meningen elkaar vinden, fantasieën boven water komen en zich nieuwe gespreksonderwerpen ontfouwen. Als we willen, kunnen we echter wel alerter worden.*' Er is Zeldin alles aan gelegen om dat alert worden te stimuleren, zodat we beter / diepgaander met elkaar in gesprek komen. Daarvoor biedt hij niet alleen zijn teksten aan. Ook maakte hij 36 abstracte aquarellen en pentekeningen en bedacht daar prikkelende vragen bij, zoals:

- ❖ Welke alternatieven zijn er voor de cliché's waarmee gesprekken meestal beginnen?
- ❖ Is een gesprek geslaagd als het precies volgens plan verloopt?
- ❖ Wat is in conversaties het vruchtbaarste gespreksonderwerp: de overeenkomsten of de verschillen?
- ❖ Wat kan een brief doen dat een gesprek niet kan?
- ❖ Vind je het prettig om door een gesprek van mening te veranderen?

Stuk voor stuk vragen waarmee je weer een nieuwe conversatie kunt openen.